

Brussels Studies

La revue scientifique électronique pour les recherches sur Bruxelles / Het elektronisch wetenschappelijk tijdschrift voor onderzoek over Brussel / The e-journal for academic research on Brussels

Notes de synthèse | 2009

De Brusselse bevolking: een demografische doorlichting

Synthesenota, SGB nr. 3

The population of Brussels: a demographic overview

La population bruxelloise : un éclairage démographique

Patrick Deboosere, Thierry Eggerickx, Etienne Van Hecke et Benjamin Wayens

Édition électronique

URL : <http://journals.openedition.org/brussels/902>

DOI : 10.4000/brussels.902

ISSN : 2031-0293

Éditeur

Université Saint-Louis Bruxelles

Référence électronique

Patrick Deboosere, Thierry Eggerickx, Etienne Van Hecke et Benjamin Wayens, « De Brusselse bevolking: een demografische doorlichting », *Brussels Studies* [Online], Synthesenota's, Online op 12 janvier 2009, geraadpleegd op 20 avril 2019. URL : <http://journals.openedition.org/brussels/902> ; DOI : 10.4000/brussels.902

Licence CC BY

Synthesenota nr. 3 (corr. 17 maart 2009)

De Brusselse bevolking: een demografische doorlichting

P. Deboosere, T. Eggerickx, E. Van Hecke, B. Wayens

• **Patrick Deboosere**, master in politieke wetenschappen, doctor in de sociologie, is verbonden met de onderzoeksgroep Interface Demography van de Vrije Universiteit Brussel. Zijn onderzoek concentreert zich op de evolutie van de samenstelling van de huishoudens en de gezondheidsdemografie. Hij werkte mee aan verschillende publicaties over de bevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. P. Deboosere, S. Demarest, V. Lorant, P.-J. Miermans, M.-I. Farfan-Portet, H. Van Oyen (2006), Gezondheid en mantelzorg, Sociaal-Economische Enquête 2001, Monografie nr.1.

Contact : Patrick.Deboosere@vub.ac.be

• **Thierry Eggerickx**, licentiaat geschiedenis en doctor in de demografie. Hij is een erkend onderzoeker bij het NFWO en lid van het Centre de Recherche en Démographie et Sociétés de l'Université catholique de Louvain. Zijn onderzoek handelt over interne en internationale migraties, lokale demografie en geschiedenis van de bevolkingsgroepen en het grondgebied van België. J.-P. Hermia, A. Bahri, T. Eggerickx, J.-P. Sanderson (2007), « Migrations et stratégies résidentielles de citoyens en milieu périurbain: attentes et perceptions des migrants », Territoire(s) Wallon(s), nr.1, pp. 15-30.

Contact : Thierry.eggerickx@uclouvain.be

• **Etienne Van Hecke**, Gewoon Hoogleraar aan de K.U.Leuven, afdelingsverantwoordelijke Instituut voor sociale en economische geografie. Onderzoek van stedelijke nederzettingssystemen, interne dynamiek van stadsgewesten en migratiebewegingen. Sarah Luyten en Etienne Van Hecke, De Belgische stadsgewesten 2001, working paper 14, 2007, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie.

Contact : Etienne.VanHecke@ees.kuleuven.be

• **Benjamin Wayens**, geograaf en doctor in de wetenschappen, is belast met onderzoek aan het Institut de Gestion de l'Environnement et d'Aménagement du Territoire de l'Université Libre de Bruxelles. Zijn onderzoek handelt onder meer over de geografie van de diensten (in het bijzonder detailhandel en bedrijfsvastgoed) en over de ruimtelijke analyse toegepast op stedelijke observaties en geschiedenis. Hij zorgde voor de wetenschappelijke coördinatie van de "Welzijns- en Gezondheidsatlas van Brussel-Hoofdstad" met P. Deboosere en C. Kesteloot.

Contact : bwayens@ulb.ac.be - 02/650.50.79

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest omvat 19 gemeenten op een oppervlakte van 161,4 km². Het gewest vormt de kern van een veel bredere morfologische agglomeratie die in het totaal 36 gemeenten telt en een totale bevolking van meer dan anderhalf miljoen inwoners. Het officieel bevolkingsaantal van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bedroeg op 1 januari 2008 1.048.491 inwoners. De Brusselse bevolking is de jongste van het land met een gemiddelde leeftijd van 37,8 jaar in 2006. De demografische ontwikkeling van Brussel is in de afgelopen anderhalve eeuw altijd sterk gedomineerd geweest door migratie. Dit is vandaag niet anders. De laatste jaren heeft de hoofdstad een bevolkingsgroei gekend en zoals alle grote Europese steden is de samenstelling van de bevolking sterk beïnvloed door internationalisering. De laatste volkstelling (socio-economische enquête van 2001) laat toe om rekening te houden met de nationaliteit van oorsprong. Volgens dit criterium telde Brussel 45 verschillende nationaliteitsgroepen met minstens 1.000 bewoners. Sindsdien is de samenstelling verder gediversifieerd en is er een toename van de bevolking afkomstig uit landen van de Europese Unie. Het Gewest is gekenmerkt door een duidelijke ruimtelijke differentiatie tussen de armere wijken, gemengde buurten en de welvarende stadsdelen. De basisstructuur van die ruimtelijke segregatie naar sociaal-economische status heeft diepe historische wortels en kent een vrij grote inertie. Maar de komst van nieuwe bewoners, grote bouwerven in een aantal wijken, speculatie en stijgende woonprijzen veranderen stilaan de bevolkingssamenstelling in sommige wijken. We overlopen hieronder kort de belangrijkste demografische tendensen die de samenstelling van de stad in de nabije decennia mee zullen bepalen.

I. Vaststellingen

1. *Brussel: een stad van immigranten*

Brussel is een typische stad van immigranten, mensen die buiten Brussel geboren werden en op een bepaald moment in hun leven in Brussel kwamen wonen. In 1991 was 50,8% van de Brusselaars geboren in Brussel. Beperken we ons tot de Brusselaars van 18 jaar en ouder dan is dat 42,5%. In 2001 is het aandeel in Brussel geboren Brusselaars nog lichtjes verder afgenomen tot respectievelijk 49,8% en 40,3% onder invloed van recente hogere immigratiecijfers. De meerderheid van de Brusselaars die buiten het gewest geboren zijn, komt uit het buitenland. In 2001 was 31,7% van de Brusselaars in het buitenland geboren, 8,4% in Vlaanderen en 10,1% in Wallonië.

2. *Brussel: de belangrijkste toegangspoort voor internationale migratie*

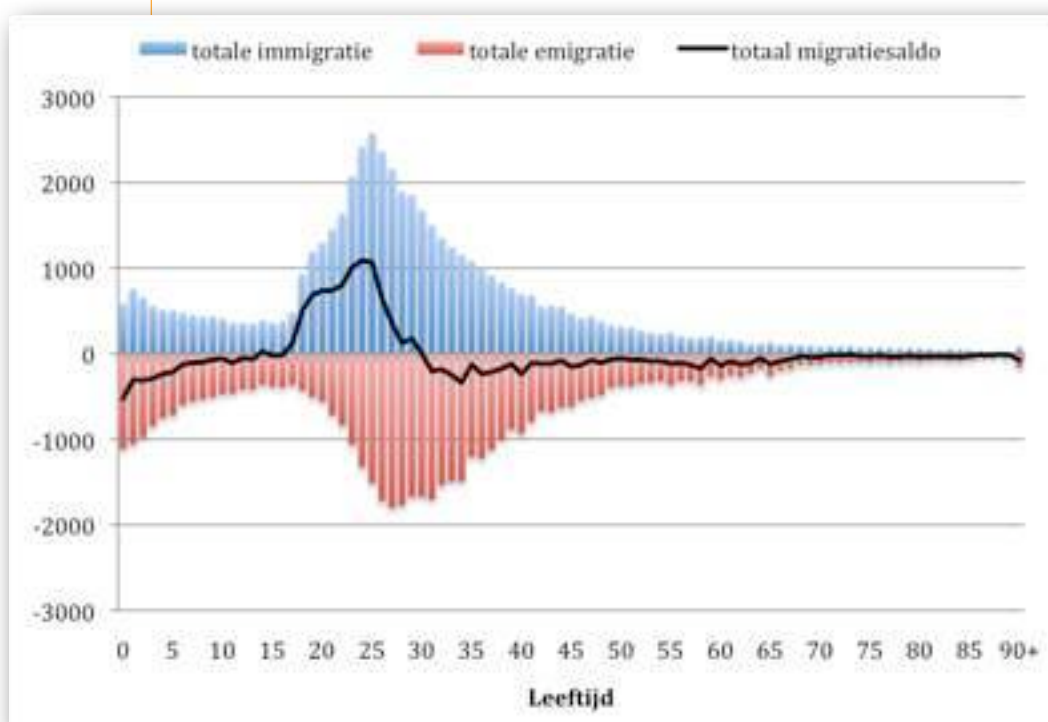
Migratie vormt de belangrijkste demografische factor in de bevolkingssamenstelling van het Brussels gewest. Hoewel de natuurlijke aangroei van de bevolking sinds 2003 de belangrijkste bijdrage levert aan de bevolkingsgroei, blijven de migratiestromen de grootste invloed uitoefenen op haar samenstelling. Via interne migratie verliest het gewest jaarlijks een deel van haar bevolking. Via internationale migratie kent ze een bevolkingsaangroei. Ongeveer één derde van de bevolkingsuitwisseling tussen België en het buitenland gebeurt via Brussel. Het saldo van de internationale migratie (verschil tussen in- en uitstroom van en naar het buitenland) verdeelde zich in 2006 als volgt over de gewesten: 17.588 personen voor Brussel, 21.546 voor Vlaanderen en 10.402 voor Wallonië.

3. *Brussel: een belangrijke factor in de interne migratiestromen in België*

Door de voortdurende internationale instroom draagt Brussel in belangrijke mate bij tot de dynamiek van de interne migraties in België. Brussel kent reeds decennia een netto negatief binnenlands migratiesaldo. Meer inwoners verlaten de hoofdstad voor de rest van het land, dan er vanuit Vlaanderen en Wallonië naar Brussel verhuizen. Aangezien het overwegend om gezinnen met jonge kinderen gaat, draagt deze uitstroom bij tot de bevolkingsaangroei en verjonging van de bevolking in Vlaanderen en Wallonië. Nadat dit negatief saldo vanaf het midden van de jaren negentig tijdelijk relatief laag lag, ligt het sinds een aantal jaar opnieuw boven de 10.000 personen.

4. De migratiestromen zorgen voor een permanente verjonging van de volwassen bevolking in de stad

De migratiesaldo's geven ons alleen de balans van zeer omvangrijke jaarlijkse verhuisbewegingen. Het negatief binnenlands migratiesaldo is bijvoorbeeld het eindresultaat van bijna 60.000 jaarlijkse verhuisbewegingen tussen Brussel en de rest van België. In 2005 vestigden niet minder dan 21.351 personen uit Vlaanderen en Wallonië zich in Brussel. De uitstroom bedroeg hetzelfde jaar 33.798 personen, wat resulteert in een negatief binnenlands migratiesaldo van 12.447 personen. Belangrijk is dat deze uitwisseling met Vlaanderen en Wallonië niet neutraal is naar leeftijd en huishoudenspositie.¹

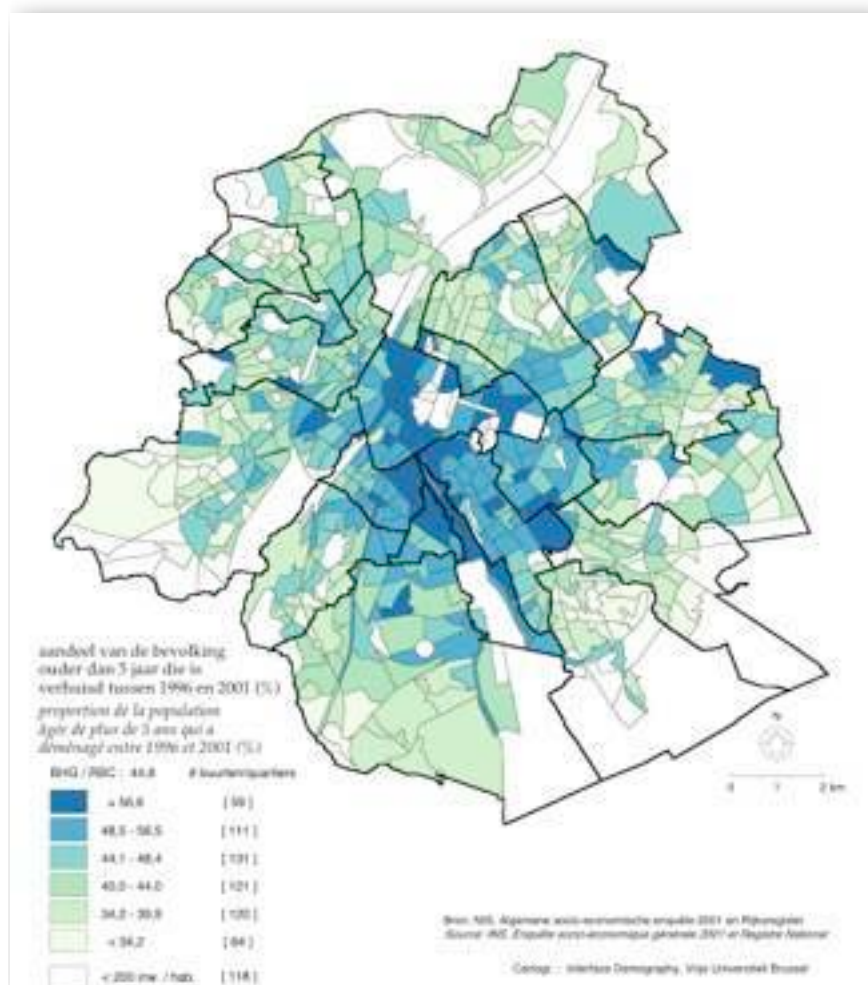

Grafiek 1. Migratie naar leeftijd: Brussels Gewest 2005
Bron: Rijksregister, ADSEI, bewerking Interface Demography

De instroom bestaat overheersend uit jonge mensen, die vaak alleenstaand zijn en die meestal een woning zullen huren. De uitstroom wordt gedomineerd door iets oudere leeftijdsgroepen (grafiek 1). Het gaat vaker om huishoudens met kinderen wat in de grafiek tot uiting komt in de negatieve migratiesaldo's boven de 30 jaar en onder de 15 jaar. Het beperkt aanbod van betaalbare (en relatief comfortabele) koopwoningen vormt de belangrijkste motivatie om uit de hoofdstad te vertrekken.

¹ De cijfers in deze paragraaf werden op 17 maart 2009 gecorrigeerd.

Binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kent de verhuismobiliteit ook aanzienlijke verschillen naargelang de wijk (kaart 1).

Kaart 1. Verhuismobiliteit 1/10/1996 – 1/10/2001

De buurten met de grootste verhuismobiliteit liggen binnen de vijfhoek en de aanpalende wijken in het zuidoostelijke kwadrant, in de Europese wijk en in de richting van de universiteitscampussen. De belangrijke migratiestromen tussen Brussel en de buitenwereld, beletten niet dat meer dan de helft van de bevolking relatief honkvast in het Brussels gewest blijft wonen. De geografische patronen tonen aan dat dit voor een deel de bevolking is die voldoende koopkracht heeft om een gepaste woning in een aangename woonomgeving te kopen. Maar ook in laag Molenbeek, Schaarbeek en Sint-Joost is er een relatief lage verhuismobiliteit. Wellicht is dit de uiting van een relatief immobilisme waar de minder welstellende bevolkingsgroepen in verkeren.

5. *Brussel: aantrekkingspool voor jongvolwassenen*

De leeftijdsstructuur van de immigratie laat er weinig twijfel over bestaan. Vooral jongeren komen in de hoofdstad wonen. Uiteraard speelt de onderwijsfunctie van Brussel hierin een belangrijke rol. Velen blijven in Brussel wonen na het afstuderen. Jonge werknemers, zeker in een periode waarin ze nog geen kinderen hebben, vormen een tweede belangrijke groep die in de hoofdstad komt wonen in de nabijheid van hun werk. Ook de internationale migratie is hoofdzakelijk jong. Zowel de migratie van EU-burgers als van burgers van buiten de EU heeft een overheersend jonge leeftijdsstructuur. Het resultaat zorgt voor een oververtegenwoordiging van jongvolwassenen in Brussel in vergelijking met de rest van het land.

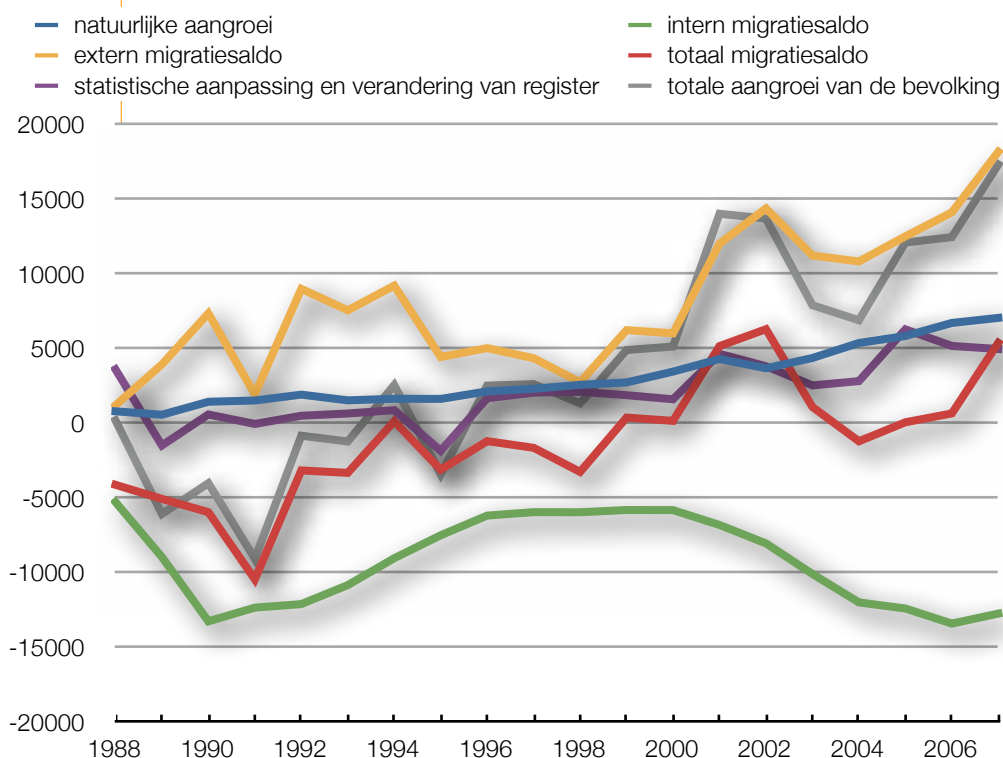
De leeftijdsstructuur van de (interne en internationale) migranten heeft een belangrijke impact op de leeftijdsstructuur van de Brusselse bevolking. Brussel is het enige gewest waarin een relatieve verjonging van de bevolking (lichte toename van het aandeel minder dan 20-jarigen en afname van het aandeel 60-plussers) wordt vastgesteld. In 1991 was het Brussels gewest nog het oudste gewest, terwijl dit vandaag het jongste gewest is. Er heeft zich dus een radicale ommekeer voorgedaan in de loop van de 15 voorbije jaren. Er worden wel grote verschillen vastgesteld tussen de verschillende gemeenten of wijken binnen het gewest. Zo omsluit het Brussels gewest vandaag zowel de jongste gemeente (Sint-Joost-ten-Node) als één van de oudste gemeenten (Ganshoren) van België.

6. *Suburbanisatie: 50 jaar vertrek over de grenzen van het gewest heen*

Net als in alle grote stedelijke agglomeraties kwam ook in Brussel in de jaren vijftig de suburbanisatie op gang. Vrij snel zal die uitstroom zich steeds meer buiten de 19 Brusselse gemeenten verplaatsen. Aan de bevolkingsgroei van Brussel komt in het midden van de jaren zestig een einde. De bevolking in de stedelijke agglomeratie blijft groeien, maar vanaf 1965 situeert die aangroei zich buiten de grenzen van de 19 gemeenten. De internationale migratie zal de interne emigratie niet compenseren. Gezien ook de sterfte hoger ligt dan het aantal geboorten, kent het Brussels gewest een langzame maar aanhoudende bevolkingskrimp. Tot 1998 overstijgt de geregistreerde uitstroom de totale instroom. De gewestgrenzen, die vastgelegd werden binnen een taallogica, houden geen rekening met de demografische en economische realiteit. Het vastleggen van de gewestgrenzen maakt van de stadsvlucht vrijwel automatisch een verhuis buiten Brussel. Deze verhuisbeweging zal zich in toenemende mate verder van de hoofdstad situeren. De prijs van het wonen (betaalbare huur of betaalbare koopwoning) stuurt veel jonge gezinnen over de gewestgrenzen heen. Voor wie in Brussel werkt, wordt pendelen de trade-off voor een betaalbare woning.

7. *Een sterke bevolkingsgroei*

Vanaf 1995 is er een einde gekomen aan de bevolkingskrimp van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De internationale immigratie houdt gelijke tred met de interne uitstroom en overstijgt die zelfs een aantal keren. Maar er is ook een belangrijk nieuw fenomeen ontstaan. Brussel kent sinds 1985 een natuurlijke aangroei (grafiek 2).

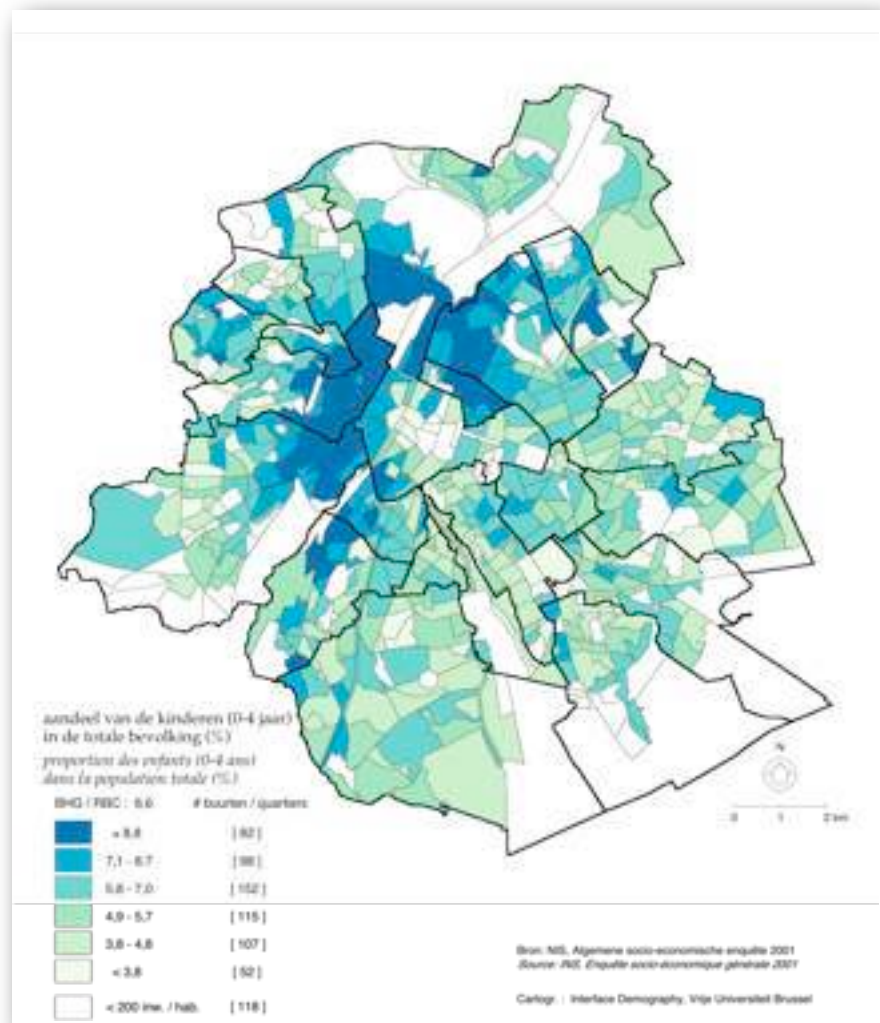

Grafiek 2. Factoren van de recente evolutie van de Brusselse bevolking
Bron: Rijksregister, ADSEI, bewerking Interface Demography

Het absoluut aantal overlijdens neemt al een aantal jaren af door het dalend aandeel van de ouderen in de bevolking. De oudste generaties van vandaag behoren tot de pioniers van de suburbanisatie. Een kleiner aandeel ouderen bij een licht stijgende levensverwachting zorgt voor een dalend aantal overlijdens. De jonge leeftijdsstructuur van de bevolking zorgt tegelijk voor een toenemend aantal geboorten. De combinatie van een licht hogere vruchtbaarheid van de internationale migranten met een jonge leeftijdsstructuur genereert jaar na jaar een stijgend aantal geboorten. In 1995 bereikt de Brusselse bevolking qua omvang haar laagste peil sinds de Tweede Wereldoorlog. Sindsdien zorgen de gestage progressie van de natuurlijke aangroei gecombineerd met het positief migratiesaldo voor een sterke bevolkingsgroei. Volgens het bevolkingsregister overschreed de bevolking het miljoen in 2005. Op 1 januari 2008 telde de bevolking 1.048.491 inwoners. Voegen we daar de bevolking aan toe die niet officieel tot het bevolkingscijfer wordt gerekend (zoals de asielzoekers wachtend op een uitspraak die in het wachtregister zijn opgenomen) dan overschrijdt de Brusselse bevolking nu ongetwijfeld haar historisch maximum van 1968 (1.079.181).

8. Een groot aantal kinderen groeit op in armoede

Een belangrijke verandering in de recente bevolkingsgroei ligt in het feit dat ouders met jonge kinderen vaker in de stad blijven wonen.

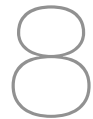

Kaart 2. Aandeel kinderen (0-4 jaar) in de totale bevolking: Brussels gewest (2001)

Cartografie: VUB – Interface Demography

Bron: ADSEI (NIS) – Algemene socio-economische enquête 2001

Dit is evenwel niet omdat de stad meer kindvriendelijk is geworden. Wellicht kiezen sommige huishoudens bewust voor het stedelijk wonen. Maar de belangrijkste reden is dat een toenemend aantal kinderen geboren wordt bij minder gegoede gezinnen voor wie suburbanisatie naar een betere en betaalbare woning niet altijd mo-

gelijk is. In de recente Brusselse bevolkingspiramides wordt de basis daardoor opnieuw steeds breder. Wanneer we de geboorten naar gemeente uitsplitsen stellen we de sterkste groei vast in de armere gemeenten van de eerste kroon (tabel 1). In deze wijken leeft vandaag de jongste bevolking van het gewest met de grootste proportie aan jonge kinderen (kaart 2). De analyse van de geboortecertificaten toont aan dat in het BHG ongeveer 28% van de kinderen geboren wordt in een huishouden waar de ouders niet over een inkomen uit beroep beschikken.

9. *Een groeiende diversiteit*

De bevolking van Brussel wordt steeds diverser in samenstelling maar het aandeel inwoners met de Belgische nationaliteit blijft de laatste jaren relatief constant door de talrijke nationaliteitswijzigingen (tabel 2). Sinds 1 januari 1989 waren er in Brussel meer dan 200.000 nationaliteitswijzigingen. Door deze nationaliteitswijzigingen worden ook meer kinderen als Belg geboren. Het aandeel van de Belgische bevolking bij de jongeren onder de 18 jaar is groter dan onder de leeftijdsgroepen die tot de actieve bevolking behoren. De nationaliteit geeft dus nog bijzonder slecht reken-schap van de grote diversiteit in afkomst en culturele achtergrond van de Brusselse bevolking. Houden we rekening met de nationaliteit bij de geboorte dan is 46% van de Brusselse bevolking niet van Belgische origine. Voegen we daar de kinderen aan toe die geboren zijn als Belg uit ouders die migreerden dan is ruim meer dan 50% van de Brusselse bevolking ofwel afkomstig uit het buitenland ofwel geboren uit ouders die migreerden. De bevolking van Marokkaanse afkomst vormt in dit opzicht de belangrijkste groep. In 2001 maakte deze groep bijna 13% van de Brusselse bevolking uit. De afgelopen jaren is de diversiteit naar het land van herkomst toegenomen (tabel 4). Nieuwe migranten zijn in toenemende mate afkomstig uit Oost-Europese landen (met Polen en Bulgarije op kop) of uit Subsaharisch Afrika.

II. Vragen-problemen

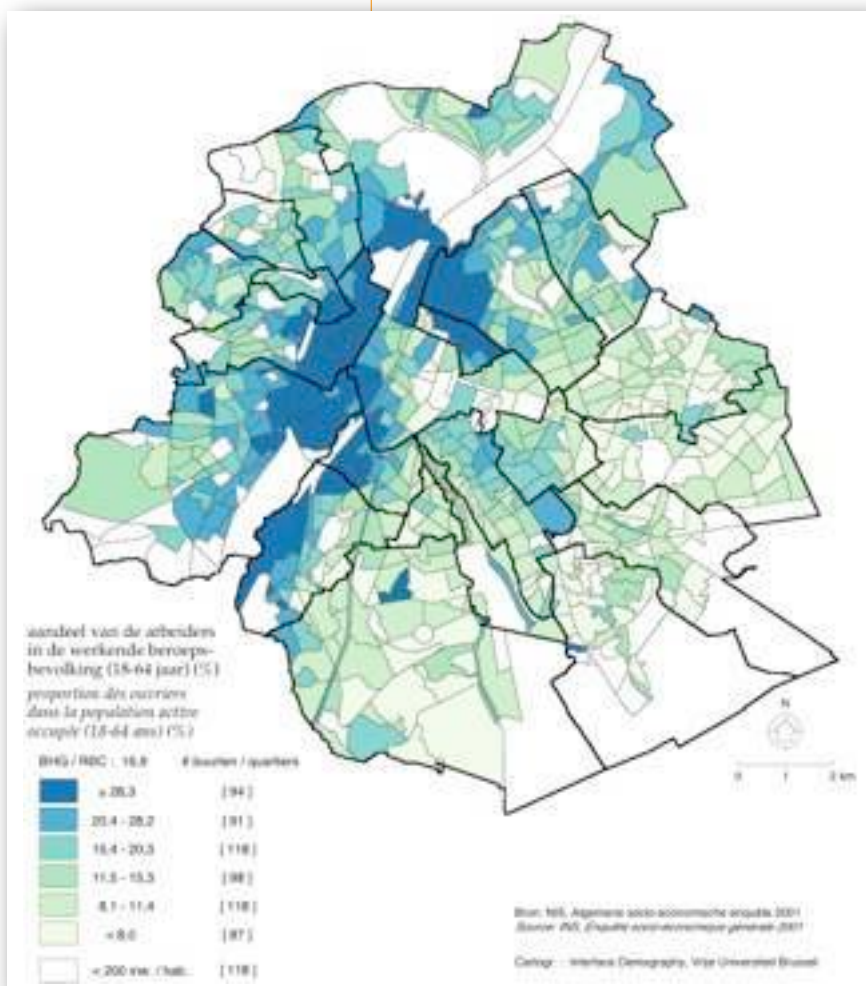
1. Verschraving van de inkomsten

De migratiepatronen en in het bijzonder de suburbanisatie zorgt ervoor dat de meer welstellende gezinnen van tweeverdieners de stad verlaten. Dit zorgt voor een constante daling van het gemiddeld inkomen van de inwoner van Brussel in vergelijking met het gemiddeld inkomen in België (tabel 5). Ook heel wat bedrijven zijn zich op nieuwe bedrijfsterreinen buiten het BHG gaan vestigen. Het gevolg is een constante (relatieve) daling van de inkomsten van de gemeenten en van het BHG. Dit staat haaks op de nood om de steeds grotere behoeften van de stedelijke bevolking op te vangen en op de noodzaak om een investeringspolitiek te voeren die wonen in de

stad terug aantrekkelijk maakt. De verschraving van de inkomsten maakt het moeilijker om een actieve politiek te voeren om de woon-noden op te vangen. Nochtans is een investeringsbeleid dat tegelijk zorgt voor een aantrekkelijke woonomgeving en het recht op wonen van de minder gegoede bevolking garandeert essentieel voor een beleid waar duurzame ontwikkeling een prioriteit is.

2. Sociaaleconomisch ruimtelijk woonpatroon

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vertoont een duidelijk afgetekend sociaaleconomisch ruimtelijk woonpatroon (kaart 3). Dit patroon evolueert nauwelijks in de loop van de tijd en bepaalt reeds een aantal decennia de vestigingspatronen van de nieuwkomers in de hoofdstad. Bovenop de traditionele arbeiderswijken langs het kanaal heeft zich in de 19de eeuwse gordel van gemeenten van de eerste kroon een armere bevolking, afkomstig uit de migratie, geconcentreerd. Het klassieke effect van kettingmigratie heeft gezorgd voor het ontstaan van relatief geconcentreerde kernen van migrantengemeenschappen. De sociaaleconomische en culturele geografische grenzen geschapen tussen gemeen-

Kaart 3. Aandeel arbeiders (inclusief aanverwante statuten)
 Brussels Gewest 1/10/2001.

schappen die soms naast elkaar leven met weinig interactie. In het dagelijkse leven komen bepaalde fracties van de Brusselse bevolking nauwelijks met elkaar in contact. Deze de facto segregatie is een uitdaging voor de leefbaarheid van de stad op lange termijn en vormt vooral een probleem voor de volwaardige ontplooiing van jonge mensen die in de armere wijken opgroeien. Toch zijn er ook heel wat wijken waar op een opmerkelijke manier mensen met zeer diverse socio-economische en culturele achtergrond samenleven.

3. *Toenemende bevolkingsdruk*

De bevolkingsprojecties voor Brussel voorzien dat bij het aanhouden van de huidige demografische tendenzen de 19 Brusselse gemeenten tegen het midden van deze eeuw ongeveer 1 miljoen 300.000 inwoners zullen tellen (tabel 3). Deze projecties houden geen rekening met de mogelijkheden voor de aangroei van het woningpark, noch met de gevolgen van een toenemende demografische druk op de prijs van het wonen. Het is echter overduidelijk dat een dergelijke demografische evolutie het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor een belangrijke uitdaging zal plaatsen.

4. *Een antwoord zoeken op een groeiende dualisering*

De socio-economische kloof tussen de Brusselse agglomeratie en haar suburbane (of peri-urbane) periferie wordt groter, vooral door een toenemende sociaal selectieve interne emigratie (de toegang tot de suburbane ruimte is steeds meer beperkt tot de welstellende categorie van de bevolking). Deze socio-economische dualisering overlapt met de complementariteit van de ruimte op demografisch vlak in de levenscyclus van individuen en huishoudens: de stad biedt troeven aan jongeren en de huidige inrichting van de peri-urbane ruimte komt tegemoet aan de verwachtingen van de 30- tot 45- jarigen en hun kinderen. In weerwil van haar problemen, speelt de stad een sociale rol die steeds minder door de perifere ruimte kan verzekerd worden onder meer door het type woningaanbod (weinig of geen sociale woningen, beperkt en sinds de jaren 1980 krimpend huuraanbod). Uiteraard kunnen we proberen hierop in te grijpen onder meer door aanpassingen aan het woningpark. Intussen vervult de stad een belangrijke sociale functie. De kostprijs hiervoor moet solidair worden gedragen, ook door de periferie die deze functie niet kan verzekeren.

Ook binnen het Gewest zorgt de huidige woningmarkt voor nefaste evoluties. Ondanks de intensiteit van de migratie en het verhoudingsgewijs groter aanbod aan huurwoningen dan in de rest van het land, verzekert de huidige woningmarkt geenszins een optimale toewijzing van woningen aan huishoudens. Over-bezetting, onder-bezetting en woningen die niet voldoen aan de huisvestingscode zijn legio. Onder druk van een aanhoudende bevolkingsgroei slaagt de nieuwbouw er niet in om de kloof te dichten. Bijgevolg komen vooral de sociaal-economisch zwakkeren op de immobiliënmarkt in de verdrukking en dit vooral door het zwak aandeel van de sociale huisvestingssector. Bovendien zou de wil om de middenklasse in de stad terug te brengen of te weerhouden (wat ingaat tegen de huidige tendens) deze druk nog kunnen verhogen.

Er duiken dus een aantal tegenstellingen op die moeten opgelost worden. Zal het geweest de instroom van internationaal kaderpersoneel, de wil om de middenklasse in de stad te behouden en de integratie en opvang van de sociaal zwakkere bevolkingsgroepen kunnen combineren? Is een toegenomen densificatie van de bevolking haalbaar? Zijn er alternatieve wegen om te bewandelen ?

III. Mogelijke beleidsoplossingen

De demografische evolutie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vormt een grote uitdaging voor de toekomst van ons land. Mits de juiste beleidsmaatregelen kan de demografische evolutie van Brussel een positieve bijdrage vormen. Ze draagt niet alleen bij tot een verjonging van de bevolking, door haar rol in de bevolkingsgroei blijft Brussel ook een economische motor voor het land. Brussel trekt voortdurend jonge mensen aan met een enorm potentieel aan talent en aan nieuwe ideeën. En ook de aanwezigheid van internationale en Europese instellingen, en de internationale migratie dragen bij tot het dynamisch karakter van Brussel. Brussel is een interessante stad op het raakvlak van de Franse en van de Nederlandse cultuur, open voor de hele wereld, met een sterke culturele uitstraling.

Maar Brussel heeft ook nood aan een toekomstgericht project om er een leefbare stad van de 21ste eeuw van te maken. Brussel moet een aangename plek zijn om te wonen, in alle opzichten. De demografische evolutie eist hierbij speciale aandacht voor de ontwikkeling in de achtergestelde wijken en vooral voor de situatie van de jongeren en de kinderen in die wijken. Er is nood aan een geïntegreerd beleidsplan met aandacht voor de vele facetten van onderwijs, tewerkstelling, woningaanbod, leefomgeving, gezondheid, enz. De geografische inbedding van de achtergestelde wijken in Brussel geeft, in tegenstelling tot de situatie in sommige andere landen, enorme mogelijkheden om sociale segregatie tegen te gaan en van deze stad een leefbare stad te maken voor iedereen.

De projecties inzake bevolkingsgroei voor Brussel zijn niet gebaseerd op de toekomstige ontwikkeling van het woningpark, maar op de huidige dynamiek van de verschillende componenten van bevolkingsgroei. Het is niet vanzelfsprekend dat het Gewest de draagkracht heeft voor de verwachte bevolkingstoename. In elk geval stelt het spanningsveld tussen verwachte bevolkingsgroei en het bestaande woningpark ons voor duidelijke uitdagingen inzake densificatie en socio-spatiale herordening. Welke scenario's moeten worden gevolgd voor een leefbare en duurzame woonomgeving? Hoe gaan we om met de spaarzame ruimte? Zijn hoogbouw en omvorming van de bestaande gebouwen (industriële panden, kantoorruimtes) opties voor de toekomst? Welke invloed zal dit alles hebben op de mobiliteit in de stad en het behoud van voldoende groene ruimte en een kindvriendelijke stadsomgeving?

Door de plaats die het gewest inneemt in de migratiestromen naar leeftijd, maar ook door het aanbod aan hoger onderwijs, is Brussel bijzonder belangrijk in het integratieproces van jongeren op de arbeidsmarkt. Meer nog dan in de rest van het land moet Brussel de kritieke overgangsfase naar de arbeidsmarkt beheren. Daarom is het zo belangrijk om te investeren in de jongeren. Dit vergt een globale aanpak over alle leeftijden heen; een aanpak die diverse middelen combineert: onderwijs en opleiding, bestrijding van elke vorm van ongelijkheid, maar ook aandacht voor de uitbouw van de infrastructuur (bijvoorbeeld draagt een kinderdagverblijf bij tot het welbevinden en tot een gemakkelijker integratie van jonge ouders op de arbeidsmarkt).

Een duurzame toekomst voor Brussel kan echter niet alleen het werk zijn van de Brusselse bevolking. De uitdaging overstijgt de mogelijkheden van het gewest dat fiscaal dreigt dood te bloeden en geografisch is ingeklemd door de huidige staatsstructuren. Vlaanderen en Wallonië zullen een bijdrage moeten leveren. Rechtstreeks en onrechtstreeks zal dit hun bevolking alleen maar baat kunnen bijbrengen. De toekomst van Brussel zal in vele opzichten de toekomst van de bevolking van geheel ons land mee bepalen.

Referenties

- De Lannoy, W. (1978a), *Sociaal-geografische atlas van Brussel-Hoofdstad*, De Sikkel & De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen & Amsterdam, 99 p.
- De Lannoy, W., M. Lammens, R. Lesthaeghe & D. Willaert (1999), Brussel in de jaren negentig en na 2000. Een demografische doorlichting, in: E. Witte *et al.* (eds.), *Het Statuut van Brussel - Bruxelles et son statut*, De Boeck & Larcier, Brussel & Gent, 101-154.
- Henau, A. (2002), *De recente demografie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Dossier nr. 38, Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Directie Studiën en Statistiek.
- Kesteloot, C., S. Rousseau & M. Louckx (eds.) (1992), *De sociaal-ruimtelijke structuur van het Brusselse Gewest. Een atlas van de telling van 1981, van kadastrale gegevens en van criminaliteit*, Acta Geographica Lovaniensia, 32.
- Lesthaeghe, R., P. Deboosere & D. Willaert (2001), The Brussels Capital Region: Demographic and Social Futures, in: 'Urban Futures Anthology', EU Council, Stockholm, 2001, 41 p.
- Roesems, T. e.a. (2006), *Welzijns- en gezondheidsatlas van Brussel-hoofdstad*, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.
- Rousseau, S. (2000), *Atlas van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op het einde van de 20ste eeuw*, Dossier nr. 37, Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Directie Studiën en Statistiek.
- Van der Haegen, H., E. Van Hecke & G. Juchtmans (1996), *De Belgische stadsgewesten 1991*, *Statistische Studiën*, 104, Nationaal Instituut voor de Statistiek.
- Willaert, D. (2000), *Migration in the Brussels Capital Region and its hinterland*, IPD Working Paper 2000-4, Interface Demography & Vakgroep Bevolkingswetenschappen, Vrije Universiteit Brussel & Universiteit Gent.
- Willaert, D. & P. Deboosere (2005), *Buurtatlas van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bij de aanvang van de 21e eeuw*, Dossier nr. 42, Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Brussels Instituut voor STATISTIEK en Analyse.

Bijlagen

	1998	2004	Groeiratio
Anderlecht	1.174	1.638	1,40
Oudergem	303	340	1,12
Sint-Agatha-Berchem	211	243	1,15
Brussel	2.138	2.658	1,24
Etterbeek	561	587	1,05
Evere	370	435	1,18
Vorst	658	786	1,19
Ganshoren	202	259	1,28
Elsene	913	1.091	1,19
Jette	453	604	1,33
Koekelberg	244	359	1,47
Sint-Jans-Molenbeek	1.241	1.717	1,38
Sint-Gillis	665	788	1,18
Sint-Joost-ten-Node	504	554	1,10
Schaarbeek	1.802	2.240	1,24
Ukkel	797	783	0,98
Watermaal-Bosvoorde	245	220	0,90
Sint-Lambrechts-Woluwe	485	558	1,15
Sint-Pieters-Woluwe	379	428	1,13
Totaal Brussels gewest	13.345	16.288	1,22

Tabel 1. Geboorten naar gemeente van verblijf van de moeder: 1998 & 2004
Bron: Geboortecertificaten, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Totale bevolking zonder Belgische nationaliteit	273.613	262.771	260.040	260.269	263.451	265.211	273.693	283.527	295.043
Totale bevolking	959.318	964.405	978.384	992.041	999.899	1.006.749	1.018.804	1.031.215	1.048.491
Aandeel bevolking zonder Belgische nationaliteit	28,52	27,25	26,6	26,24	26,35	26,34	26,86	27,49	28,14

Tabel 2. Totale bevolking en aandeel dat niet beschikt over de Belgische nationaliteit: Brussels gewest 2000-2008
Bron: ADSEI

	2000	2006	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Bevolking op 1 januari	959.318	1.018.804	1.072.063	1.200.108	1.255.791	1.264.310	1.289.164	1.327.652
Natuurlijk saldo	3.413	6.669	9.274	11.232	10.509	9.474	9.612	9.881
Geboorten	13.626	16.214	18.553	20.117	19.244	18.724	19.384	19.855
Sterfgevallen	10.213	9.545	9.279	8.885	8.735	9.250	9.772	9.954
Saldo interne migraties	-5.861	-13.457	-15.724	-16.381	-16.822	-16.560	-16.890	-17.425
Interne immigraties	69.403	76.946	85.255	91.931	91.724	91.644	93.339	95.314
Externe emigraties	75.264	90.403	100.979	108.312	108.546	108.204	110.229	112.739
Saldo externe migraties	6.741	17.588	20.745	15.347	7.712	8.533	10.864	11.698
Externe immigraties	22.729	35.482	40.645	38.660	29.883	29.076	31.533	32.986
Externe emigraties	15.988	17.894	19.900	23.313	22.171	20.543	20.669	21.288
Aangroei van de bevolking	4.293	10.800	14.295	10.198	1.399	1.447	3.586	4.157
Statistische aanpassing	794	1.611	0	0	0	0	0	0
Bevolking op 31 december	964.405	1.031.215	1.086.358	1.210.306	1.257.190	1.265.757	1.292.750	1.331.806

Tabel 3. Projecties loop van de bevolking: Brussels gewest 2000-2060.

Bron : Waarnemingen 2000-2006; RR – ADSEI; Bevolkingsvoorzichten 2007-2060, FBP – ADSEI

	Belgen			EU-15			Turken/Marokkanen			Andere		
	88-90	94-96	04-05	88-90	94-96	04-05	88-90	94-96	04-05	88-90	94-96	04-05
BHG	-9,5	-8,2	-11,5	1,6	1,5	0,5	1,0	2,5	3,9	1,7	2,7	6,5
Eerste kroon*	-8,7	-10,5	-14,2	1,6	0,9	-0,8	1,4	3,6	5,5	1,1	2,7	7,0
Tweede kroon	-10,5	-5,4	-8,0	1,5	2,2	2,1	0,5	1,2	2,0	2,3	2,7	5,8
Anderlecht*	-8,5	-11,5	-6,7	-0,6	1,1	-0,1	0,9	4,3	6,6	0,3	2,2	7,5
Brussel*	-6,6	-10,3	-11,4	0,5	0,4	-0,5	0,6	2,3	5,1	1,5	2,4	6,2
Elsene*	-14,6	-10,0	-10,3	5,3	4,7	2,3	-0,2	0,2	1,4	1,7	0,2	7,5
Sint-Jans-Molenbeek*	-7,4	-8,4	-14,9	-0,1	-2,2	-1,3	5,0	5,5	6,9	0,4	4,2	4,1
Sint-Gillis*	-7,9	-8,9	-18,5	5,5	0,4	-3,5	-1,1	1,9	3,6	0,7	3,9	9,2
Sint-Joost-ten-Node*	-10,8	-11,9	-28,0	-0,3	-0,6	-1,1	8,6	7,3	5,1	4,4	1,3	10,9
Schaarbeek*	-8,0	-12,0	-21,8	2,2	1,3	-2,3	1,1	5,9	7,6	0,9	4,0	7,7
Oudergem	-9,6	-5,6	-4,1	1,4	3,6	2,9	0,0	0,6	0,4	3,6	2,8	7,4
Sint-Agatha-Berchem	-4,6	-1,2	0,2	1,3	-0,1	2,1	0,0	1,2	3,1	0,8	3,8	3,8
Etterbeek	-18,8	-12,1	-17,9	1,2	3,8	1,9	1,6	1,4	1,0	4,3	2,1	6,1
Evere	-11,8	1,8	-5,5	1,7	3,2	1,3	0,5	3,0	3,6	2,8	4,1	7,7
Vorst	-11,6	-8,2	-15,9	0,0	1,7	-1,2	0,3	1,3	3,3	1,1	1,9	5,8
Ganshoren	-4,7	-7,1	-3,0	0,9	1,2	2,5	1,0	1,9	3,3	1,0	2,6	7,2
Jette	-6,9	-5,0	-4,4	1,6	2,1	0,9	0,8	2,8	3,7	4,5	3,0	5,6
Koekelberg	0,4	-12,4	-8,0	-0,8	1,1	1,2	1,6	1,7	8,6	2,6	1,9	8,5
Ukkel	-9,3	-3,3	-5,6	2,3	2,0	3,6	0,5	0,8	0,6	0,6	3,8	4,4
Watermaal-Bosvoorde	-8,9	1,6	-6,5	2,0	2,8	0,0	0,4	0,3	0,2	2,3	1,6	2,0
Sint-Lambrechts-Woluwe	-14,4	-6,7	-11,2	2,0	2,3	4,9	0,0	0,2	0,4	3,6	1,4	7,0
Sint-Pieters-Woluwe	-12,5	-6,1	-5,5	2,3	1,7	2,4	0,1	0,3	0,4	1,2	2,7	6,2

Tabel 4. Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo per 1000 inwoners naar nationaliteit: 1988-2005

Bron: Rijksregister, ADSEI, bewerking Interface Demography

Erratum: de gegevens voor Elsene werden rechtgezet op 20 januari 2009.

	1971	1980	1990	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005
Anderlecht	113	101	94	91	88	84	81	79	75	77
Oudergem	159	135	129	125	120	117	120	118	113	108
Sint-Agatha-Berchem	137	126	122	119	115	111	108	104	99	102
Brussel	133	101	87	84	80	79	78	79	74	76
Etterbeek	139	104	99	95	92	89	90	88	83	82
Evere	132	126	115	108	102	101	98	97	92	88
Vorst	141	113	102	99	95	92	95	91	90	86
Ganshoren	155	131	123	119	115	113	107	103	100	101
Elsene	152	116	100	94	91	91	92	91	88	87
Jette	139	126	115	115	108	105	104	98	96	94
Koekelberg	132	112	101	98	91	91	90	87	84	83
Sint-Jans-Molenbeek	109	94	82	78	73	75	72	69	66	65
Sint-Gillis	100	79	72	70	67	66	67	71	66	67
Sint-Joost-ten-Node	106	72	57	53	51	48	49	53	52	52
Schaarbeek	118	94	84	81	76	75	76	76	72	70
Ukkel	197	158	133	128	121	121	120	120	113	110
Watermaal-Bosvoorde	165	144	131	128	121	120	118	115	116	114
Sint-Lambrechts-Woluwe	170	147	127	120	118	114	114	111	105	102
Sint-Pieters-Woluwe	206	170	136	129	123	124	122	120	117	112
Arrondissement Brussel-Hoofdstad	139	114	101	98	93	92	91	90	86	85

Tabel 5: Evolutie gemiddeld belastbaar inkomen per inwoner in het Brussels gewest in verhouding tot de evolutie in België (België=100): 1971-2005

Bron: ADSEI, FOD Financiën, bewerking Interface Demography